

Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja nais erityisten palveluiden kehittäminen (RITA-hanke)

STM Sosiaalityön tutkimushanke 2022–24, VN/14891/2022

Tiivistelmä

Syksyllä 2024 päättyneessä Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja nais erityisten palveluiden kehittäminen -tutkimus- ja kehittämishankkeessa tutkimme vankilassa rikostuomiotaan suorittavien naisten traumakokemuksia koko elämänsä ajan ajalta sekä heidän palvelukokemuksiaan ja avun tarpeita. Tulosten pohjalta tehtiin kehittämistyötä yhdessä Pirkanmaan ja Vantaan-Keravan hyvinvointialueiden kanssa ja laadittiin koulutusmateriaaleja ammattilaisten käyttöön, jotta palvelujärjestelmällä olisi valmiuksia kohdata naisten tarpeita paremmin ja tunnistaa traumakokemuksiin liittyvä avun ja tuen tarve. Teimme läheistä yhteistyötä myös nais erityisten palveluiden kehittämisestä vastaavien järjestöjen kanssa.

Tutkimuksen kysely- ja haastatteluaineisto kerättiin vankilatuomiota suorittavilta naisilta kolmessa vankilassa, kahdessa avovankilassa ja yhdessä suljetussa vankilassa. Kyselyyn vastasi 37 naista ja haastatteluun osallistui 27 naista.

Tutkimuksen keskeiset empiiriset tulokset liittyvät yhtäältä vankilassa tuomiotaan suorittavien naisten traumaattisiin kokemuksiin heidän elämänsä aikana ja toisaalta heidän kokemuksiinsa palvelujärjestelmässä. Lisäksi hankkeessa tuotettiin trauman ja traumatietoisuuden lähestymistavan teoreettista ja sosiaalityöllistä jäsentämistä sekä tutkimusmetodologiaan ja -etiikkaan liittyviä tuloksia yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän marginaalissa elävien ihmisten kohtaamisesta ja osallistumisesta tutkimukseen.

Kyselyn vastauksista ja niitä syventävistä haastatteluista nousi selkeästi esiin, että enemmistöllä naisia oli sekä lapsuudessa että aikuisina taustallaan erilaisia traumaattisia kokemuksia, joista monet liittyvät monentyyppiseen väkivaltaan mutta myös muuhun turvattomuuteen. Tältä osin tulokset vastaavat aiempien tutkimusten tuloksia.

Tulokset naisten kokemuksista kohtaamisista palvelujärjestelmän kanssa voi tiivistää kolmeen kohtaan. Ensinnäkin naisilla on paljon palveluiden käyttöä liittyen siihen, että heillä on sosiaalisesti haavoittuva asema, taloudellisesti vaikea tilanne, ja kielteisiä elämäntapahtumia, jotka kertautuvat jo lapsuudesta alkaen. Toiseksi tuloksemme osoittavat, että palvelujärjestelmä vain ”hipaisee” naisia. Heillä on paljon palvelukontakteja, mutta naiset eivät kiinnity palveluihin. Kohtaamiset ovat hetkittäisiä ja missään palvelujärjestelmän osassa ei muodostu kokonaiskäsitystä heidän tilanteestaan, tieto katkeaa eikä kumuloidu. Kolmanneksi tuloksissa näkyy palveluiden alikäyttö. Pelko, häpeä, rikostaustan tuottama leima, epäilykset, kokemus palveluiden vastaamattomuudesta, tarpeiden sivuuttamisesta tai epäily siitä, että kukaan ei pysty auttamaan estävät naisia hakemasta apua. Tulokset tuovat esiin rikostaustaisten naisten avun hakemisen ja sen piiriin pääsemisen haastavuutta.

Naisten kohtaamisia ja negatiivisia kokemuksia palvelujärjestelmässä on hankkeessa tarkasteltu myös institutionaalisen väkivallan käsitteen avulla. Sillä tarkoitetaan palvelujärjestelmässä koettua, instituutioiden lainmukaista ja oikeaksi ajateltua toimintaa, joka kuitenkin on vahingollista ja vääristävää tuen tarvitsijan ja hänen tuen tarpeidensa kannalta. Näitä institutionaalisen väkivallan kokemuksia naisilla oli lapsuudesta saakka, ja ne sijoittuvat palvelujärjestelmän eri osa-alueille kuten kouluun, lastensuojeluun, päihdepalveluihin ja terveydenhuoltoon.

Tutkimuksen tuloksia julkaistaan tieteellisissä ja ammatillisissa julkaisuissa, joista suurin osa on vielä tulossa.

Hankkeen kehittämisosuus toteutettiin yhteistyössä Vantaa-Keravan ja Pirkanmaan hyvinvointialueiden ammattilaisten kanssa. Yhteiskehittämisen tavoitteena oli lisätä sosiaali- ja terveyspalveluiden työntekijöiden ymmärrystä traumasta, traumaattisista kokemuksista sekä sukupuolen merkityksestä asiakastyöhön ja organisaatioiden toimintaan. Pyrkimyksenä oli vahvistaa työntekijöiden tutkimusperustaista osaamista, edistää asiakaslähtöisyyden toteutumista ja tuen tarpeiden tunnistamista erityisesti tilanteissa, joissa asiakkailla on rikostausta ja traumaattisia kokemuksia.

Kehittämistyön, hankkeen tutkimustulosten ja muun tutkimustiedon pohjalta tuotettiin koulutusmateriaali, joka sisältää tietoa rikostaustaisten naisten kanssa työskentelystä asiakasprosessin eri vaiheissa, lyhyet luentotallenteet traumasta, väkivallasta ja rikostaustaisista naisista sekä erillisen oppaan rikostaustaisten naisten kanssa tehtävään työhön. Materiaali on vapaasti saatavilla Innokylässä <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/rikostaustaiset-naiset-palvelujarjestelmassa>

Hankkeen nettisivu (jota ei enää päivitetä): <https://www.jyu.fi/fi/hankkeet/rikostaustaiset-naiset-traumakokemukset-ja-naiserityisten-palveluiden-kehittaminen-rita>

RITA-hankkeessa tutkijoina olivat Marjo Kuronen (hankkeen johtaja), Elli Jutila, Sisko Piippo ja Ulla Salovaara Jyväskylän yliopistossa, Miisa Törölä Itä-Suomen ja Helsingin yliopistoissa ja Teija Karttunen Helsingin ja Turun yliopistoissa.